

Список літератури

1. Brumfit C.J. Communicative methodology in language teaching Cambridge: Cambridge University Press. 2012. 166 p.
2. Мильруд Р.П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам. Иностр. яз. в школе. 2014. № 4. с. 9–16.

Ю.М. Гаврилюк

(ДБУ), м. Харків

ГЕОКУЛЬТУРНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ СУЧАСНОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Термін *геокультура* – порівняно новий у науці, хоча сама геокультурна проблематика має давню традицію. Різною мірою і в різних аспектах вона ставилася мислителями, починаючи з античних часів. Сьогодні актуальність цієї проблеми особливо зростає. Це пояснюється наявною глобальною кризою, що охопила всі без винятку сфери людського життя, а відтак, нагально потребує пошуку креативних парадигм її подолання.

На початку 50-х років ХХ ст. видатний український поет і культуролог Є.Ф. Маланюк у роботі «Нариси з історії нашої культури» з приводу поняття геокультура зазначав: «Я не зустрічав цього терміну, але думається мені, що – аналогічно до терміну «геополітика» – він буде більш на місці: наша культура не завжди була лише «національною», її напрямні, її глибший і ширший зміст були часто диктовані і давані саме географічним положенням нашої Батьківщини» [1, с. 9]. Закладена в цьому визначенні геокультури ідея органічного зв'язку культури і природи, не дивлячись на свою фундаментальність, і понині лишається не осмисленою належним чином, хоча вже найближчий аналіз висвітлює його широкі можливості світоглядного й методологічного характеру, що дозволяє проникнути в глибинний гуманістичний сенс різноманітних сфер буття.

Слід зазначити, що на сучасному етапі ґрунтовно розробленої загальноновизнаної геокультурної парадигми не існує. Як правило, в підходах до геокультурної проблематики домінує *культурно-географічний* підхід. Геокультура визначається як «образи географічного простору», «географічна» субкультура, «географічні образи в культурі» (Д.Н. Затонський), як спосіб бачення географічно окреслених природних ресурсів культурою різних етносів тощо. Згідно з І. Валлерстайном, – це «світопорядок», «світо-система», для якої притаманний певний, що виходить «за межі окремих держав набір цінностей» [2, с. 15]. Поняття геокультури у нього пов'язане з концепцією системного аналізу й розглядається в контексті глобальних геополітичних і гео економічних проблем. Тим самим окреслюється перспектива розгляду геокультури як науки, що поєднує в собі комплексне вивчення географічної, соціально-економічної, політичної і культурної сфер буття.

Труднощі, які виникають у процесі дослідження проблеми геокультури, пов'язані не тільки зі складністю самого об'єкта дослідження, а й багатозначністю понять, за допомогою яких він описується. Передусім це стосується таких ключових понять, як *природа* і *культура*. Смысловое поле кожного з них досить широке, що призводить до різночитань, усунення яких потребує окремого їх аналізу.

Поняття природи є складним смислоутворенням із широким діапазоном оперування ним сучасною наукою, що створює значні перепони у виробленні концептуально вивірених підходів до розв'язання існуючих проблем, пов'язаних передусім із наявною екологічною ситуацією. Найчастіше це поняття вживається у таких значеннях: *все суще, всесвіт, універсум, матерія, довкілля, позалюдська реальність, те, що протистоїть людині, об'єктивна закономірність, сутність речей та явищ, середовище існування*.

За всіх існуючих відмінностей у підходах до розуміння природи спільним для них є визнання за нею сфери *об'єктивно-можливого* буття, в

якому діє основний закон – *можна все/те, що можна*. Закон, згідно з яким все, що не суперечить природі, може бути реалізованим. Звідси, орієнтація науки виключно на природу загрожує зростанням неконтрольованих ризиків використання її здобутків, убезпечити від яких людство спроможна тільки *культура*.

Поняття культури є ще складнішим і суперечливішим, про що свідчить кількість його визначень, число яких за даними деяких авторів (П.С. Гуревич) вимірюється чотиризначними цифрами. Попри таке різночитання домінуючою ознакою феномена культури визнається її беззаперечна належність до сфери *духовності*.

Як сфера духовності культура утверджує загальнолюдські цінності добра, любові, гідності, взаємодопомоги тощо, тобто такі цінності, які є умовою і гарантом повноти життя. Це – силове поле і джерело відповідальної свободи людини, що детермінує всю її діяльність. Втрата духовності означає втрату історичної перспективи, можливості відкриття та утвердження *Іншого* як через *діалог*, що ґрунтується на взаємності, так і через *розсіювання* інформації на основі милосердя, дарування, прощення і любові. Втрату духовного простору життя серед *Інших*, що передбачає користування усіма зазначеними благами й водночас неможливість остаточної відплати.

Принцип єдності діалогу й розсіювання – неодмінна умова культури. Мета діалогу – взаєморозуміння. Його результатом є зведення різних смислових полів через їх усереднення до загальнозрозумілого значеннєвого знаменника. На це вказує сама семантична структура грецького *dialog*, де *dia* означає наскрізний рух, проникнення, а *logos* – слово, мовлення, смисл. Отже, буквально – *наскрізне проникнення смислів*. Тож, де відсутнє взаєморозуміння, діалог неможливий.

Розсіювання, навпаки, є породженням нових смислів. Євангельська притча про сіяча – це архіпритча про розсіювання. На відміну від діалогу сіяч і збирач врожаю не мають тісного зв'язку між собою. У розсіюванні результат означування повністю віддається на волю і здібності отримувача.

Він повинен завершити траєкторію, розпочату сіячем. Грецьке *parabole* (притча) означає як розсіювання, так і загадку, проблему, що потребує тлумачення, інтерпретації.

Без діалогу не було б взаєморозуміння, без розсіювання – самого діалогу.

Враховуючи сказане, можна дати таке узагальнене визначення феномена культури.

Культура – це сфера суб'єктивно-належного ставлення до світу, яке спирається на загальнолюдські цінності, що виступають кінцевою метою і визначають сенс життя людини як абсолютної міри смислового буття всього суцього.

Отже, на відміну від природи як сфери об'єктивно-можливого, сфери *можна*, культура є сферою суб'єктивно-належного, сферою *треба*. І в цьому полягає їх суттєва відмінність. Взаємозумовленість цих сфер визначає специфіку геокультурного життя людини.

Геокультура становить генетичну основу кожної культури, оскільки з часу свого виникнення остання не покидає материнського лона природи як об'єктивно необхідної умови свого існування. Багатство культури виражається передусім через символічні форми природного буття. Так, аналізуючи у своїй фундаментальній праці «Об историческом значении русской народной поэзии» (1843) українські народні пісні, М.І. Костомаров відзначає їх надзвичайну поетичну символіку, яку він згруповує за чотирма ознаками: символіка небесних тіл і явищ; символіка землі, місцевостей і води; символіка рослин; символіка тварин. Вона засвідчує неймовірно багатий духовний світ українського народу. У природно-символічному коді культури народ зберігає свою історичну пам'ять, свій історичний досвід *геокультурного* буття – органічної єдності об'єктивно-можливого природи і суб'єктивно-належного людини у формі практики. Втрата розуміння такого коду є трагедією для народу – втратою ним своєї ідентичності.

Геокультура – це органічна цілісність Людини і Природи, включеність

Людини у Всесвіт і Всесвіту в Людину, це єдність Культури як способу суб'єктивно-належного буття Природи і Природи як способу об'єктивно-можливого буття Культури, це векторність розвитку Природи, задана Культурою. Це – метафізично орієнтована діяльність, що виводить людину за межі практично можливого, відкриває в різноманітних формах культури надлюдські перспективи як джерела духовних стимулів і потенцій. Геокультура характеризується взаємопроникненістю свободи і необхідності, загального й унікального, вічного і темпорального. Це – простір свободи, обмежений, з одного боку, об'єктивними можливостями природи, а з другого – цінностями культури. Це – самоорганізуюча система, що розвивається на основі як причинної, так і цільової детермінації. Тому час геокультури двомірний – плине у двох напрямках: об'єктивно, від минулого до майбутнього, як причинно-наслідковий процес, і зворотно – суб'єктивно, від майбутнього до минулого, як телеологічний процес, що зумовлює можливість синхронного сприйняття, а значить, кожний раз нового переосмислення минулого і майбутнього в постійно мінливій точці їх перетину тепер.

Сьогодні світоглядна парадигма, основана на засадах класичного раціоналізму, орієнтованого на суб'єкт-об'єктне протиставлення людини і природи, остаточно вичерпала себе і становить серйозну перепону в розв'язанні найболючіших проблем людства. Цю думку повністю розділяє І. Валлерстайн разом із цитованими ним авторами: «Не існує «культур», так само як не існує і «природ», існують тільки «природи-культури». «Природа й суспільство є не двома різними полюсами, а одним і тим самим продуктом послідовних станів суспільств-природ, колективів». Тільки визнавши цей факт і поставивши його в центр нашого аналізу світу, ми можемо рухатися вперед» [2, с. 322].

Геокультурне буття природи вимагає людини для явлення своїх об'єктивно-можливих форм. Своєю чергою, геокультурне буття людини вимагає природи, щоб через її об'єктивні можливості розкрити себе, свій

внутрішній духовний світ. Таким чином, у геокультурному бутті нескінченність об'єктивно-можливого природи реалізується через суб'єктивно-належне культури, а бездонність суб'єктивно-належного культури реалізується через об'єктивно-можливе природи. Цим забезпечується *повнота геокультурного буття*, що виявляє себе у максимально можливому розмаїтті форм свого природного і культурного існування як доконечної умови негентропійного розвитку.

Людина, породжена природою, є водночас і її продовженням у напрямку суб'єктивно-належного буття культури. Так само і природа, що породжує людину, є продовженням останньої у напрямку її об'єктивно-можливого буття. Ця єдність людини і природи знайшла своє відображення у розумінні стародавніми римлянами *homo* через *humus*, а у християнській культурній традиції – в акті божественного творіння людини з пороку земного. Звідси з логічною необхідністю випливає потреба людини не тільки в пізнанні законів природи, але й у самопізнанні, що вимагає включення в поле аналізу її свідомості культурної складової, оскільки наукова істина може виявитися незручною і навіть небезпечною для людини з погляду її суспільного інтересу.

У цьому зв'язку слід застерегти від спрощеного підходу до концепції ноосфери стосовно того, що з появою на Землі людини «біосфера переходить у ноосферу». Взята в буквальному розумінні ця формула означає зникнення біосфери і виникнення замість неї ноосфери, заміну законів біосфери законами ноосфери. Це суперечить принципу повноти геокультурного буття і є концептуальною основою того конфліктного щодо природи способу господарювання, яке призвело до нинішньої глобальної кризи людства. «Зрощена» з природою високорозвинена біотехнологічна цивілізація здатна бути посутньо глибоко антилюдяною. І неймовірно за масштабами та швидкістю трансформації біологічних об'єктів в ім'я прогресу можуть призвести до руйнування самих основ життя. Коректне твердження згідно із принципом повноти геокультурного буття мало б полягати у тому, що

біосфера породжує людину, яка створює духовну сферу і тим самим збагачує світ новим геокультурним способом існування.

Як синергія об'єктивно-можливого природи і суб'єктивно-належного людини, цивілізації і культури *геокультура* є самоорганізованою системою, напрям і характер розвитку якої залежить від способу розв'язання нею *основного питання: якою повинна бути мета діяльності, щоб сенс життя (повнота геокультурного буття) мав глузд (ефективність)?* Тим самим *геокультура* постає геокультурним суб'єктом – суб'єктом трансформації культурних цінностей у факт геокультурного буття.

У своїй стверджувальній формі основне питання геокультури набуває статусу геокультурного категоричного імперативу: *чини завжди так, щоб сенс геокультурного життя мав глузд.* Іншими словами, разом із І. Кантом, можна сказати: «Чини так, щоб у твоїх вчинках людство в особі кожного індивіда завжди виступало як мета і ніколи як засіб». Згідно зі Г. Сковородою, мета геокультурного суб'єкта повинна бути «сродною» сенсу його життя і засобам її реалізації.

Як світоглядна і загальнонаукова парадигма геокультура спирається на універсальні методологічні засади, які в сукупності становлять її фундаментальний *геокультурний принцип*. Висвітлюючи його з різних боків і доповнюючи одна одну, вони виступають *атрибутивними принципами* геокультури. До них у першу чергу відносяться такі принципи.

Принцип геокультурної цілісності/повноти. Ним руйнується стіна непроникності між об'єктом і суб'єктом, об'єктивно-можливим і суб'єктивно-належним, природою і культурою. Визнання цього факту науковцями було наслідком усвідомлення ними обмежених можливостей безсуб'єктної інтерпретації картини світу, неповноти математичного доказу, засвідчену теоремою К.Геделя, що розвінчала позитивістську ілюзію отримання знання виключно аналітичним шляхом, розповсюдженням системно-кібернетичних і системно-екологічних методів дослідження, в яких суб'єкт пізнання виступає не стороннім статистом, а головним творцем

картини світу. Звідси пізнання світу постає як процес самопізнання – пізнання об'єктивно-можливого природи в суб'єктивно-належний спосіб людини. Відтак, різні сфери пізнання зливаються в єдиний потік пошуку Істини, Блага і Краси, а питання *чому?* і *як?* органічно поєднуються з питанням *навіщо?*, питанням сенсу життя. У зв'язку з цим Валлерстайн зазначає: «Ми надто швидко позабули про кінцеві причини. Аристотель не був таким простаком. Так, ми повинні мати на увазі рушійні причини. Тактику, корисну при звільненні від богословського і філософського контролю, вчені перетворили в методологічний імператив, і це виявилось шкідливим» [2, с.331]. Ці слова можуть служити певною відповіддю на своєрідне запитання А. Ейнштейна: «Чи змінюється становище Всесвіту від того, що на нього дивиться миша?»»

Принцип геокультурної контекстуальності. Сутність його можна виразити гаслом: «Мисли глобально, дій локально». Щоб досягти успіху в розв'язанні окремо взятої проблеми, треба мати холістичний, а не лише аналітичний погляд на світ. Це вимагає геокультурного мислення, уміння контекстуалізувати знання в широкому і навіть глобальному масштабі. Не можна вивчати частини, не знаючи цілого, як не можна зрозуміти ціле, не досліджуючи досконало складових його частин. Для цілого притаманні відсутні у частин емерджентні властивості, але разом з тим воно перетворює частини, наділяє їх новими, не відомими раніше рисами.

Об'єктивно-можливе й суб'єктивно-належне мають смисл тільки в контексті одне одного і цілого. Це завжди об'єктивно-можливе суб'єктивно-належного геокультури і суб'єктивно-належне об'єктивно-можливого геокультури. Вони детермінують одне одного, витворюючи себе й ціле, яке детермінує і витворює їх. Це процес торування людиною шляху свого життя, в ході якого зі зміною шляху відбувається і зміна того, хто ним іде, як і навпаки.

Принцип геокультурної складності. Ним фіксується факт зростаючої складності викликів у вигляді різноманітних не відомих раніше

можливостей, зумовлених досягненнями сучасної цивілізації, що неабияк актуалізує поставлену ще елеатами проблему єдиного (цілого) і множинного. В аспекті цього принципу складність світу полягає не в пошуку «елементів», з яких він складається, а у виявленні множинності його можливостей, осмислюваних на основі ментальних засад людини, включеної в нього як варіативно цілісної геокультури. Тим самим, згідно з В. Гейзенбергом, «йдеться, по суті справи, вже не про зображення природи, а про картину наших відношень до природи». Відношень, через і у формі яких виявляються й розкриваються об'єктивні можливості природи як способу об'єктивно-можливого буття людини. Відтак, яким є світ, залежить від суб'єктивно-належного ставлення до нього людини. Порівнюючи відчуття страху перед вічною тишею нескінченних просторів Б. Паскаля з відчуттям благоговіння І. Канта під зоряним небом, М. Бубер зазначає: «Відповідь Канта Паскалю можна сформулювати приблизно так: те, з чим ти зустрічаєшся у світі і що тебе лякає, таїна його простору і часу, є таїною твого власного сприйняття світу і твоєї власної сутності».

Узалежнення об'єктивно-можливого природи від суб'єктивно-належного ставлення до неї людини виявило в науці ХХ ст. тенденцію переходу від вивчення речей до аналізу їх наявних і потенційних можливостей. Звідси випливає, що останніми сутностями світу як геокультурної цілісності виступають не його «елементи», а певні геокультурні можливості їх виокремлення. Тим самим геокультурний об'єкт постає складним об'єктом сузір'я можливостей геокультурного суб'єкта, а геокультурна концепція – методологією наукового пізнання. «Адже коли суб'єкт розглядається з боку інструментальної діяльності, а об'єкт – як сузір'я можливостей, – наголошує С.Б. Кримський, – то «підключення» суб'єкта до об'єкта постає у вигляді перетворення людської діяльності на умову реалізації можливостей конституювання фрагментів предметної сфери пізнання у фізичні об'єкти» [3, с. 219].

Принцип геокультурної багатовимірності. Він акумулює особливості

попередніх вищезазначених принципів і застерігає від однобічного підходу до вивчення світу, від одновимірного бачення його, орієнтованого лише на мету діяльності, що призводить до тотальної трансформації всього існуючого в ресурс.

Принцип геокультурної невизначеності. Згідно з ним складність і багатовимірність світу роблять його відкритим і непередбачуваним. «З погляду сучасної науки, – зазначає І.З. Цехмістро, – передбачити поведінку навіть такої простої системи, як вертикально закріплений металевий стрижень, що на нього повільно зростає навантаження, у ґрунті речі не можна. Звісно, у певний момент стрижень зігнеться, але напрямок вигину цілком випадковий та непередбачуваний» [2, с. 28]. Ще в більшій мірі це твердження стосується такої нелінійної системи, як цивілізація.

Принцип взаємозумовленості ризику й застереження. Згідно з ним, в умовах невизначеності кожний крок пов'язаний із ризиком, для мінімізації якого належить застосовувати відповідно до умов необхідні заходи застереження з урахуванням вимог принципів геокультури.

Принцип взаємозумовленості мети і засобів. Засоби й цілі взаємно і зворотно діють одні на одні. Негідні засоби благородних цілей неминуче спотворюють цілі і в результаті самі стають цілями. Крім того, цілі діяльності, відірвані від сенсу життя, можуть сприяти негідним засобам.

Принцип взаємозумовленості дії і контексту. Будь-яка дія залежно від контексту середовища під впливом його факторів певним чином відхиляється від поставленої мети, чим ризикує не тільки бути проваленою, а й обернутися проти її ініціатора. У світлі цього принципу непередбачувані наслідки можуть мати характер: а) спотвореного результату, коли неочікуваний згубний результат виявляється більш прийнятним, ніж той, на який покладалася надія; б) марного нововведення, коли зростаюча кількість заходів не приводить до якісних перетворень; в) небезпечного досягнення, коли прагнення кращого виявляється загрозливим для існування.

Невизначеність світу неподоланна. Намагання її повністю усунути й

досягти великої однозначної Визначеності є утопічним за своєю суттю. Мислення має змиритися з такою ситуацією й навчитися в ній вибудовувати стратегію своїх дій. Складність і нелінійність, що супроводжують будь-який факт пізнання, мають спонукати його до самопізнання, до використання отриманого знання як основи методу для досягнення нового знання і трансформування його в мудрість як умову геокультурного життя цивілізації.

Список літератури

1. Маланюк Є.Ф. Нариси з історії нашої культури / Є.Ф. Маланюк. К.: АТ «Обереги», 1992. 80 с.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн; пер. с англ.; / Под ред. В.И. Иноземцева. М.: Логос, 2004. 368 с.
3. Гейзенберг В. Шаги за горизонт /В. Гейзенберг; пер. с нем. /Сост. А.В. Ахутин; общ. ред. и вступ. ст. Н.Ф. Овчинникова. М.: Прогресс, 1987. 308 с.
4. Бубер М. Проблема человека / М. Бубер; пер. с нем. К.: Ника-Центр, Вист-С, 1998. 96 с.
5. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії /С.Б. Кримський. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 367 с.
6. Цехмістро І.З. Холістична філософія науки: навч. посіб. / І.З. Цехмістро. Х.: Акта, 2003. – 279 с.

Т.В. Герасимчук
(ХНАДУ), м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ TELEGRAM КАНАЛУ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У РАМКАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Використання інтерактивних методів навчання сприяє не тільки розвитку неінтелекту, але й творчості викладача. Успішні учасники процесу